

Říkali jí Bohdana **Příběh života polenské rodačky Theodory Němcové** **– dcery Boženy Němcové**

Theodora Vilemína Rozálie Němcová se narodila, za asistence porodní báby Františky Nebesařové, v domě čp. 47 na hlavním náměstí v Polné dne 19. června 1841 a byla v den svého narození pokřtěna v chrámu Nanebevzetí Panny Marie kaplanem Josefem Tapinem Khunem. Rodiči byli Josef Němec, respicient zemské (finanční) stráže, a jeho manželka Barbora rozená Panklová – později proslavená spisovatelka Božena Němcová. Jako kmotra je v matrice narozených uvedena Vilemína Steindler – manželka koňského lékaře a hospodského ve Skalici, a kmotr Theodor Schmidt – poddozorce u c. k. zemské stráže v Litomyšli.¹ Křestní list, podepsaný děkanem Matějem Slugou, byl pak vystaven 13. června 1842.

Rodina respicienta finanční stráže Josefa Němce s prvorozeným synem Hynkem (1838–1853) a druhorozeným Karlem (1839–1901) přijela do Polné ze svého posledního působiště v Litomyšli někdy koncem podzimu 1840. Nastěhovali se do domu Antonína Bezstarosti na Husově náměstí čp. 47 (v roce 1934 byla na domě odhalena pamětní deska Boženě Němcové) naproti budovy radnice a pozdějšího okresního soudu, kde měl Němec svoji kancelář. Je nanejvýš pravděpodobné, že Božena v té době již Bohdanku (český ekvivalent jména Theodora) nosila pod srdcem. Z dnešního pohledu je až neuvěřitelné, že ve svých 21 letech již povila tři děti.

Dětství a mládí

Malá Bohdanka si Polnou moc neužila a ve své paměti neuchovala, neboť již v polovině roku 1842 byl Josef Němec přeložen do Prahy. Zde se pak narodil i syn Jaroslav (1842–1898). Život v Praze nebyl pro Bohdanku příliš šťastným, protože již ve 3 letech onemocněla skrofulózou – tuberkulózním zánětem mízních uzlin na krku a ve tváři. Léčení trvalo léta a zanechalo na kůži četné jizvy. Zatímco její matka byla uchválena pražským společenským životem a počínající literární činností, Bohdanka žila povětšinou v péči služebných. Otec byl často mimo Prahu (Chodsko, Uhry), domácnost strádala jak finančně, tak hmotně. Poměry mezi rodiči byly často neutěšené a to vše dohromady bylo dozajista příčinou pozdější samotářské a uzavřené povahy Boh-

¹ Moravský zemský archiv v Brně, Sběrka matrik – E 67, kniha 6764, fol. 168.

dany. Naštěstí po 15. roce života zdravotní potíže mizí, Bohdana vyrostla, zesílila a nakonec přežila všechny své sourozence.

**Theodora Němcová (soukromá sbírka
Františka Slámy z Jablonce nad Nisou)**

své dcery již nemůže ovlivnit. Toho se opět ujímá přátelská rodina Hanušových a přihlašuje Bohdanu na Vyšší dívčí školu v Praze. Při studiu navštěvuje krejčovský kurz na Václavském náměstí, háčkuje, zhotovuje stříhy šatů a prádla, šije šaty. V srpnu 1863 pak skládá na Hlavní škole v Praze aprobační zkoušky pro povolání industriální učitelky. Dveře do samostatného života se otvírají a Bohdana na doporučení manželů Hanušových odjíždí do Jičína a zde nastupuje, spolu s dlouholetou přítelkyní Dorou Hanušovou, na soukromou Vyšší odbornou školu, aby zde využila čerstvě nabytého vzdělání.

V letech 1848 až 1849 rodina využívá nabídky svých přátel Hanušových a posílá Bohdanku do obecné školy v Nymburce. V roce 1850 pak ještě do české školy v Liberci, ale záhy se Bohdanka vrací do Prahy, kde v ústavu Eleonory Jonákové dokončí obecnou školu s výborným prospěchem. Dochází na hodiny němčiny a francouzštiny. I když rodinu provázela nouze, matka vždy dbala na vzdělání svých dětí. Otec prý viděl Bohdanu (on ji říkal Doro) spíš v roli ženy v domácnosti. Bohdana byla šikovná v ručních pracích a za svého pražského působení se o své bratry a chod domácnosti hodně starala. Již v té době jí matka předurčila budoucí povolání industriální učitelky a vychovatelky, což se i naplnilo.

Žel, Božena Němcová dne 21. ledna 1862 umírá v Praze na tuberkulózu a další osud

Život v povolání

Bohdana bydlí zdarma přímo ve škole, později i v různých podnájmech. V 1. třídě učí šití prádla, vyšívání a pletení, ve 2. pak zhotovování stříhů, šití šatů a šití na šicím stroji. Plat 10–15 krejcarů za jednu odučenou hodinu byl velmi nízký. Ve třídě měla 22 řádných a 14 mimořádných žákyň. Její roční příjem včetně odměny dosahoval 250 zlatých.

V roce 1867 je soukromá škola uzavřena a Bohdana přechází do nově postavené obecné školy se stejnou pracovní náplní. Neodolá však nabídce MUDr. V. Šíra a stává se domácí vychovatelkou a učitelkou v jeho rodině. V tehdejším seznamu obyvatel Jičína je uváděna jako „vychovatelka z Polné“. Otec Josef Němec, od roku 1857 v důchodu, ji přemlouvá, aby odešla na lépe placené místo, ale ona to odmítá. Po provedené školské reformě, kdy jičínská škola je přejmenována na čtyřletou obecnou školu, vrací se Bohdana zpět do školství, v roce 1870 zde učí 80 dívek, v létě 12, v zimě pak 8 hodin týdně za bídých 250 zl. ročně. Bohdana je nucena z existenčních důvodů zvýšit svoji kvalifikaci, a tak v roce 1871 skládá zkoušku z pedagogiky, náboženství, českého a německého jazyka a záhy tak dosahuje na plat 450 zl. s příplatkem 80 zl. ročně. V roce 1876 získává definitivu, a tím i trvalou existenční jistotu. Učitelské povolání je však v té době u žen vázáno na celibát. Znamená to, že se nevdá a nebude mít rodinu. Zvyšuje si počet odučených hodin na 30 týdně, ve kterých učí až 107 žákyň. V práci je velmi dobře hodnocena. Postupně dosahuje až na roční plat 600 zl. Přesto dobový tisk hýří kritikou a píše o živořícím učitelském stavu a upadajícím školství. Až v jejích 62 letech činí její roční plat 1.600 K s ročním příplatkem 15 %.

Soukromý život a záliby

Teprve roku 1880, ve svých 39 letech, prolamuje ledy svého osamění a vstupuje do jičínského spolku Literární jednoty, kde se věnuje zpěvu v ženském sboru „Ludiše“, dokonce působí v jeho výboru a dva roky je jeho jednatelkou. Bohdana je po otci spíše praktické povahy, matčinu poetičnost nezdělala, a tak někdy koncem osmdesátých let využívá výhodné nabídky a kupuje na splátky pozemek na okraji Jičína o výměře 170 arů a na jeho části zakládá květinovou zahradu s ovocným sadem. Zahradě věnuje většinu svého volného času. Náklady na oplocení, sazenice a náradí se vyšplhaly na 500 zl. a k tomu ještě splátky pozemku. Jen velmi obtížně se s tím Bohdana potýká. V roce 1888 se stává členkou jičínského okrašlovacího spolku a spolku pro podporu chudých dětí. Dochází častěji do společnosti a přátelé pozorují její

blíže s kupcem Antonínem Soumarem z Jičína. Ten však netrvá dlouho a na scéně se objevuje ženatý muž, starosta Jičína Václav Fejfar. Jejich vztah je neúspěšně skrýván. Bohdana otěhotní a v květnu 1883 odjíždí do Prahy, pod záminkou ušní choroby, porodit. Dne 22. března 1883 se jí narodil syn Alfred Theodor. Za otce se přihlásil jistý Alfred Beneš, praktikant finančního ředitelství v Praze. Jičínská společnost tomu nevěří a za otce pokládá Václava Fejfara. Bohdana pečuje o synka v Praze jen krátce a záhy jej dává do péče sjednané chůvě ve Slaném. Dítě dle možností navštěvuje, to však 13. prosince 1886 umírá na záškrť.

Léta ubíhají a Bohdana 15. února 1911 odchází do důchodu, který je vyměřen ve výši 2.800 K. Její, do té doby jednotvárný, život dostává nový impulz, když se rozhodne odprodat část svého pozemku a na zbývajících částech postavit dům. Prodej pozemku spolu s bankovní půjčkou obnáší 30.000 K, což pro zahájení stavby postačuje. Projekt domu zpracoval, později velmi známý, architekt Dušan Jurkovič a dům je koncem roku 1911 zkolaudován.

Vila Theodory Němcové v Jičíně

všechno zvládá. Přichází krušná léta 1. světové války, stoupá drahota a peněz se nedostává. Během válečných let její služebná dokonce porodí nemanželské dítě a Bohdana ji finančně podporuje. Finanční problémy se splácením dluhu přetrvávají i po válce.

Koncem ledna 1920, v předvečer národních oslav 100. výročí narození matky Boženy Němcové, odjíždí Bohdana do Prahy. Ubytovává se u vdovy po synovi bratra Karla na Vinohradech. Jisté vzrušení a očekávání slavnostních událostí však vyvolávají srdeční potíže, se kterými

Ve vilce je jedna z místností věnována památce matky, jejímu psacímu stolu, knížkám, fotografiím, drobným předmětům a souboru korespondence s rodiči a bratry. Nadále pečuje o část zahrady, kterou si u domu ponechala.

V roce 1913 si najímá služebnou, neboť stárí se hlásí a ona sama jen těžce

je hospitalizována ve vinohradské nemocnici. Po krátkém zlepšení však přichází nová krize a Bohdana Němcová dne 6. února 1920 umírá a je pohřbena do hrobu ke své matce na Vyšehradě.

Osudy rodiny

Němcova rodina žije trvale v Praze, i když Božena občas doprovází manžela na jeho mimopražských působištích. V roce 1853 umírá na tuberkulózu nejstarší bratr Bohdany Hynek a to ve svých 15 letech. Mladší bratr Karel se učí zahradníkem. Od roku 1870 vyučuje ovocnářství a botaniku na Zemské hospodářské akademii v Táboře. Životní kariéru završuje jako ředitel Zemského pomologického ústavu v pražské Troji.

Nejmladší bratr Jaroslav, umělecky nadaný, studuje na akademii v Mnichově, studia nedokončí a odjíždí do ruské Oděsy, kde vyučuje technické kreslení a příležitostně maluje obrazy. Zabývá se i šlechtěním ovoce, oborem blízkým i jeho bratru Karlovi, se kterým problematiku často konzultuje a právě na jedné z cest do Prahy v listopadu 1898 umírá a je pohřben do hrobu své matky.

Po smrti manželky Boženy pobývá Josef Němec střídavě u syna v Táboře, krátce v Novém Bydžově, Praze, častěji i navštěvuje Bohdanu v Jičíně a dokonce zajíždí i za synem Jaroslavem do Oděsy. Josef Němec umírá v roce 1879 právě při jedné z návštěv syna Karla.

Z dochované korespondence jsou známy časté návštěvy synovců a neteří, kteří zajížděli do nového domu Bohdany v Jičíně. Dokonce neteř Boženka vychodila v Jičíně 2. třídu obecné školy a později tu i nějaký čas bydlela. Bohdana se stýká s vdovou po bratru Jaroslavovi a pobývá krátce u ní v Oděse. Neteř Marie, provdaná Záhořová, jezdí za tetou do Jičína na prázdniny a ona zase na oplátku za nimi do Prahy. Rodina se schází i při četných veřejných počtách Boženě Němcové, stavbě pomníků a vzpomínek na její pobyt. Výčet styků rodiny není dozajista úplný, ale je zcela zřejmé, že rodina Němcova udržovala kontakty a vzájemně se podporovala.

Své rodiště, Polnou, dle vzpomínek pamětníků, navštívila Bohdana se svoji přítelkyní někdy v létě 1899.²

Zájem badatelů

Bohdana Němcová uschovala ve svém domě bohatou korespondenci se svoji matkou, otcem a bratry. Jednalo se asi o šest set dopisů, které přitahovaly počátkem 20. století několik literárních badatelů,

² Skočdopolová, Miluše: *Božena Němcová a Polná*. In Prchal, Jan (ed.): *Polensko, střípky z historie i současnosti*. Polná 2019, s. 12.

kterými byli Václav Tille, Marie Gebauerová, Vincenc Vávra a především Josef Lelek. Bylo to pro Bohdanu citlivé téma, neboť šlo o zveřejnění intimních rodinných, majetkových a zdravotních informací. Bohdana váhá, ale postupně podléhá a dává, byť selektivně, většinu korespondence Josefu Lelkovi ke zveřejnění. Lelek se stává jejím důvěrným přítelem a vydává v roce 1912 spisek „*Z rodinných pamětí dcery Boženy Němcové Theodory*“. V roce 1920 k 100. výročí narození Němcové pak obsáhlou publikaci „*Božena Němcová*“ s předmluvou její dceřy.

Poslední vůle, dědictví

Za své hospitalizace ve vinohradské nemocnici sepisuje Bohdana dne 20. ledna 1920 poslední vůli, ve které odkazuje svůj majetek synovci Miroslavovi Němcovi (1881–1933) a jeho ženě. Vůle však byla prohlášena za neplatnou pro formální chyby. K pozůstalostnímu řízení jsou pak přizváni všichni potencionální dědicové, kteří se shodli na dražbě vily zatížené dosud nesplacenou hypotékou. Výtěžek prodeje si stejným dílem rozdělilo pět neterí a synovců. Vilu v Jičíně, která byla zapsána do seznamu kulturních památek, pak v dalším prodeji v roce 1935 získal M. Dušek. Stavební úpravy provedl později opět velmi známý architekt Josef Gočár.

Život Bohdany inspirací pro monodrama

Jak již bylo uvedeno, od počátku 20. století několik badatelů uveřejňovalo výňatky z korespondence Bohdany Němcové. V nedávné době se tohoto materiálu ujala dramatička Milena Štráfeldová, která ve svém monodramatu „*Osamělé večery Dory N.*“, ve ztvárnění studentky konzervatoře Marty Sovové hrající Doru, nás uvádí do intimního světa rodiny Němcových. Premiéra dramatu byla uvedena v roce 2012 na scéně divadla v Českém Dubu. Následovalo provedení v pražském divadle Pod Palmovkou a v dochovaném interiéru pražského bytu Františka Palackého a později i Františka Ladislava Riegra. Byla pořízena i rozhlasová verze s Tatjanou Medveckou.

Použitá literatura:

Drahoňovská, P. L.: *Osamělé večery Dory N.*, Xantypa, 11, 2018
Hladík, Bohuslav: *Božena Němcová a Polná*. 2. vyd. Polná 1983
Skočdoplová, M.: *Božena Němcová a Polná*, in Prchal, Jan (ed.): *Polensko, střípky z historie i současnosti*. Polná 2019
Úlehla, V.: *Samotářská dcera Boženy Němcové Theodora*, Jičín, 2007

Čestná standarta bojovníkům práce, udělená obci Janovice

Špatná hospodářská situace a vážnoucí zásobování obyvatelstva v Československu po 2. světové válce vynutila pokračování přidělového systému, zavedeného už v době protektorátu, ale stejně jako za války se i nadále uplatňovaly také dalekosáhlé zásahy státu do soukromého podnikání. V zemědělském odvětví byly okresům, obcím i jednotlivcům nařizeny ministerstvem výživy povinné dodávky vypěstovaných plodin za stanovené výkupní ceny.¹ Na jaře 1946 vyhlásila vláda tzv. „boj o zrna“.

Už tak dost komplikovanou situaci zhoršil klimaticky nepříznivý rok 1947. Pro dlouhodobé veliké sucho a vysoké teploty přes 30 °C od léta až do podzimu nastal nedostatek vody a pole a louky vydaly jen slabou úrodu. Janovická obecní kronika popisovala nedostatek vody a slabou úrodu obilí i brambor v roce 1947: „...zavedeny opět lístky na brambory. Ovoce předčasně suchem padá se stromů. Sena málo, jetele špatné, je málo krmení, lidé odprodávají dobytek.“ „V důsledku trvalého sucha jednáno v MNV o stavbě obecního vodovodu, ale pro neshody mezi občany ke stavbě nedošlo.“

Do historie této nelehké doby se pozitivně zapsala obec Janovice, jejíž hospodáři se dokázali se zkouškou přírody vypořádat nad očekávání dobře a přispěli tehdejšímu národnímu hospodářství rekordními výpěstky zemědělských plodin na celostátní úrovni. V Janovicích se tou dobou projevila snaha o zlepšení podmínek v zemědělství také ne zcela obvykle – koncem roku 1947 založilo několik hospodářů za účelem sousedské výpomoci Zemědělské strojní družstvo v Janovicích, které vzniklo 23. ledna 1948 zápisem do podnikového rejstříku Okresního soudu v Havlíčkově Brodě. Brzy po svém založení zakoupilo nově vzniklé družstvo traktor Škoda, vlečný vůz, dva pluhů a dva secí stroje.²

O nadprůměrných dodávkách z Janovic uvádí obecní kronika následující stručnou informaci: „Obec plní svědomitě předepsané dodávky a dodává i více. Pomáhá tak republice při zdolávání obtíží vzniklých z letošní neúrody. Brambor předáno téměř o 17 vagonů proti předpisu, obilí o 1 vagon.“ Překročení předepsaných dodávek zemědělských plodin z Janovic bylo tak výrazné, že se obec ocitla na třetím místě

¹ Na základě dekretu prezidenta republiky č. 118/45 Sb., o opatření v řízení vyživovacího hospodářství, z 27. října 1945.

² Sobotka, Stanislav: *Janovice s osadou Skryšov. Z historie obce*. Polná 2001, s. 15.

v pořadí v Československu. Dne 2. května 1948 proto byla Obci Janovice předána v Praze na ministerstvu zemědělství Čestná standarta bojovníků práce, stejně jako dalším pěti obcím a řadě soukromých společností činných v průmyslových odvětvích. Zároveň s tímto vyznamenáním poukázalo ministerstvo Janovicím i peněžní obnos 60 000 Kčs, za který pak obec opravila cestu, jdoucí od váhy až k domu čp. 14 (Formáčkovi), a podél cesty položila kanalizaci z betonových trubek.³

Čestná standarta bojovníků práce představovala státní vyznamenání, zřízené dekretem prezidenta republiky č. 89/1945 Sb., o vyznamenáních za zásluhy o výstavbu státu a za vynikající pracovní výkony z 12. října 1945. Standarta nebyla putovní, ale zůstávala laureátům, na rozdíl od vyššího vyznamenání s názvem Čestná putovní standarta „Hrdinům práce.“ Poprvé bylo vyznamenání uděleno 1. května 1946 a naposledy právě 2. května 1948. Za celou dobu udělování jej obdrželo 89 společností a obcí (fyzickým osobám se neudělovalo).⁴ Koncem roku 1948 pak bylo nahrazeno Čestným praporem „Bojovníků práce“, který ale měl jinou podobu a představoval vyznamenání putovní.⁵

Podoba standardy je následující: na krátké dřevěné žerdi s ozdobným zakončením je upevněn trojúhelníkovitý prapor tmavě červené barvy s šedým olemováním, z jedné strany je po delších okrajích šedou nití vyšit nápis *Československá republika bojovníků práce* a uprostřed bílé ozubené kolo, krumpáč, kladivo a srp v přirozených barvách, z druhé strany pak státní symbol – bílý korunovaný dvouocasý lev ve skoku se slovenským štítkem a šedou nití vodorovně vyšitý nápis *Bojovníků práce*. Nad praporem je na žerdi navlečena obdélníková stuha světlejší červené barvy, které nese z jedné strany bílý nápis 1. 5. 1948 a z druhé strany *Obec Janovice okr. Havlíčkův Brod*.

Standarta udělená obci Janovice se dochovala dodnes a je uložena v Městském muzeu Polná jako depozitum Města Polná. S ohledem na velmi krátkou dobu existence vyznamenání Čestné standardy bojovníků práce představují dochované exempláře jistě poměrně vzácné ukázky státních vyznamenání, zajímavé pro odborníky v oblasti vexilologie a faleristiky. Zároveň připomíná i krátké, ale přelomové období československých dějin, označované někdy jako třetí republika.

³ Soukromý archiv Stanislava Sobotky.

⁴ Archiv Kanceláře prezidenta republiky, fond Kancelář prezidenta republiky, Evidenční knihy k udělování státních vyznamenání, i. č. 37, kniha č. 2.

⁵ Vládní nařízení č. 265/1948 Sb., o vyznamenáních za zásluhy o výstavbu státu a za vynikající pracovní výkony, z 3. prosince 1948.

**Čestná standarda bojovníkům práce, udělená obci Janovice
(Městské muzeum Polná)**

Vzpomínání

(pokračování)

Dopravní obslužnost města a okolních obcí byla ve 30. letech velmi nedokonalá. Ale vraťme se časově ještě o nějaký ten rok zpět. Jediným dopravním prostředkem na počátku 20. století byla „lokálka“ do stanice Polná-Štoky v Německém Šicendorfu (později Dobronín) s možným přestupem na vlak do Jihlavy nebo tehdejšího Německého Brodu. Bylo to náročné cestování, zvláště pro občany dojíždějící denně za prací do uvedených měst, případně do skláren v Německém Šicendorfu. Stejně tak pro studenty denně cestující do středních škol v uvedených městech i jinam. Občané z okolních obcí, docházející do obchodů, mnozí i do kostela, a také školáci, navštěvující měšťanskou a později hlavní školu v Polné, chodili většinou za každého počasí od jara do zimy pěšky. V tom čase ještě nemajetné děti běhaly v teplých dnech bosé, boty byly drahé a nosily je jen v zimě – a to byla Polná ševcovské město.

Polná byla v celé historii kulturním městem; fungovaly zde ochotnické divadlo, pěvecký spolek Čestmír, celá řada činných spolků... Početným čtenářům sloužila Husova knihovna, někteří školáci tehdy soutěžili v počtu přečtených knih. Pro děti se hrálo o nedělích i loutkové divadlo. A to vše díky obětavému Gustavu Vítkovi, zakladateli veřejné knihovny, který měl obchod na Sezimově náměstí.

V obchodech s potravinami převažovaly výrobky polenských pekařů. Chléb si však někteří občané připravovali doma. Těsto se uhnětl pomocí kopista v dížce, pak se vložilo do ošatky ve tvaru veku či bochníku a odneslo k pekaři k upečení, což byl často úkol pro nás děti. Živnostníkův vlastních pekárnu bylo v Polné hned několik. Více se už v tom čase kupoval chléb a také rozmanité pekařské výrobky: rohlíky, housky, dalamaníky, koláče, preclíky aj. vždy u pekaře, jehož výrobek kupujícím chutnal nejvíce.

Na poskytnuté služby si v čase první republiky nemohli občané stěžovat. Bylo zde mnoho obchodů menších i větších, nejen na Husově náměstí, ale i v okolních ulicích a dokonce v místech, kde by v současnosti nemohly prosperovat. Sortiment v nabídce byl pestrý, tak, aby vyhovoval zákazníkům. Oblibu si stále více získávalo v polenských rodinách rádio. Proto již ve třicátých letech byly ve městě dva specializované elektro-obchody s radiotechnikou. Václav Meloun na Husově náměstí a obchod pana Cihláře na Sezimově náměstí nabízeli mj. různé radiopřijímače i součástky do nich. Ale nás kluky zajímala nejvíc cukrárna pana Hazuky v Třebízského ulici. Jeho indi-

ánky byly opravdovou pochoutkou. Ostatně na to vzpomíná i spisovatel Bohumil Hrabal, který v Polné trávil dětství. Pan Dušátko měl v domě čp. 22 velkou trafikou a velkosklad tabáku. Hochům, kteří sbírali poštovní známky, prodával různé malé sestavy těchto cizokrajných malých „pokladů“. K panu Dušátkovi jsem chodil tatínkovi pro cigarety značky „Vlasta“; vím, že měl taky licenci na prodej zbraní a střeliva. Náboje do svých loveckých pušek si tam chodili kupovat nimrodi z Polné i okolních vesnic. Pan Dušátko byl válečný invalida; kulhal, ale v obchodě obsluhoval obětavě.

S oblečením pro děti se maminky obešly u místních švadlen a krejčích, nebo mladší děti dědily šatstvo po starších sourozencích. Některé ženy absolvovaly v Polné kurzy šití, a pokud vlastnily šicí stroj, vypomáhaly doma s opravou oděvů sobě a někdy i známým a sousedům. Zejména v čase války bylo šatstvo dětí často opravováno nebo přešíváno z oděvů jejich rodičů.

V prvé polovině minulého století nebyly v Polné v provozu větší průmyslové podniky, které by místním občanům nabízely více pracovních míst. Mnozí tak dojížděli za prací mimo město. Určitou výhodou bylo, že žádný podnik, v té době fungující, neznečišťoval svou činností životní prostředí ve městě. Jen hospodyňky si hlídaly den, kdy se bude v pivovaru vařit pivo a z komína se bude kouřit, protože by jim při větrném počasí mohly saze z komína ušpinit venku sušené, právě vyprané prádlo.

Připomeňme podniky v době před válkou v Polné fungující. Byla to parní pila Jindřicha Procházky v ulici Na Podhoře a za nádražím Pátkova pila. Dřevo z okolních lesů využívala i Prokopova Metrovka na Kateřinově. Polná byla v tom čase ještě obuvnickým městem; ševcovalo se i v okolních obcích. Tovární výrobou obuvi se zabývaly podniky Karla Taura a Adolfa Wollmana, které poskytovaly pracovní příležitosti i domácím ševcům. Uvedené výrobce bot, bohužel, zasáhla ve třicátých letech hospodářská krize a v neposlední řadě také ve městě umístěné dvě prodejny obuvi firmy Baťa, s širokou nabídkou více druhů levné obuvi, které nebylo možné konkurovat. V období protektorátu se pak výrazně projevil nedostatek surovin pro výrobu obuvi, která byla nakonec rovněž na příděl. Zpracováním brambor se zabývaly škrobárny Amylon a.s. a po určitou dobu též družstevní lihovar v sousedství rybníka Peklo, které trvale zaměstnávaly méně než deset pracovníků. Pouze v období sklizně brambor poskytovaly uplatnění několika sezónním dělníkům. Za připomenutí snad stojí ještě Bartáková cementárna v Resslově ulici, družstvo pro zpracování lnu se třemi provozy a Baschova tírna lnu v ulici Jungmannově. Největším podnikem v Polné ve 30. letech se čtyřiceti zaměstnanci byla Sázav-

ského továrna v Havlíčkově ulici, zabývající se výrobou kovové galanterie. V polenském měšťanském pivovaru pracovalo okolo deseti zaměstnanců. Pivovar představoval pro všechny kluky ve městě velké lákadlo. Veškerá činnost kolem vaření piva byla zajímavá. Prostorné sklepy s ohromnými káděmi a sudy s pivem, chladárna, potom varna a štoky... Se zájmem jsme sledovali požahování sudů na dvoře pivovaru, také mytí a plnění láhví pivem a jejich zátkování. Voda při mytí sudů na „vašhause“ stříkala na všechny strany; aby nás nepostříkala, postávali jsme opodál. Zajímavá byla bednárna, kde jsme získávali špalíčky dřeva nebo hoblovačky na naše dětské hry a radovánky.

(pokračování)

František Půža

Lesní hospodářství na polensko-přibyslavském panství

(dokončení)

Právo lovu jak v lesích, tak na pozemcích, nehledě, jsou-li dominantní, neb poddanské, vyhrazeno bylo jedině vrchnosti, která je na Polensku vykonávala svými zřízenci. Náležela jim odměna za odstřel jak škodné, tak ostatní zvěře. Roku 1590 platilo se za odstřelení jelena 13 grošů, tetřeva 3 groše. Jelení a srnčí úlovek, pokud nebyl spotřebován vrchností neb panskými úředníky, byl veřejně rozprodáván. Jelen prodával se stažen, srnčí v celém kusu i s koží. Libra jeleního masa v prosinci roku 1812 stála 12 krejcarů vídeňského čísla, srnčího 13 kr., zajíc 1 zl., koroptev 15 kr., divoká kachna velká 24, malá 15 kr., sluka 20 kr. V roce 1843 stála libra jeleního masa 5 3/5 kr. stříbra, srnčího 6 2/5 kr., mladý zajíc 12 kr., v září 20 kr., koroptev 6 kr., sluka 10 kr.

Roku 1834 pronajala vrchnost honitbu v oddílu ronovském, přibyslavském a u Dolního dvora ronovskému papírníku Antonínu Hellerovi na 6 roků za 70 zl. ročně. Ze smlouvy vysvítá, že udavač pytláka obdržel od majitele honitby 12 – 25 zl. odměny; náležela mu však pokuta, kterou vrchní hospodářský úřad usoudil pytláku. Nájemce byl povinen v revíru u Dolního dvora uchovati 8 zajíců a 12 koroptví, v přibyslavském 8 zajíců a 8 koroptví a v ronovském oddílu 17 zajíců a 17 koroptví.

V 17. století chovali se na panství hojně bažanti, takže ustanoven byl i člověk myslivec, který měl dohled na jejich chov. Hejtmanu Marschakovi se nezamlouval pro lenost, takže jej roku 1692 potrestal ci-

telnou pokutou 10 zl. Vyslal pak jednoho mladíka do jisté šlechtické bažantnice na učení na jeden rok, doufaje, že se tam naučí více než doma.

Patentem ze dne 7. března 1849 připadlo právo honitby obcím na veškerých jim patřících rustikálních a emfyteutických¹ pozemcích. Správa panství hodlala honitbu od obcí najmouti. Kníže zpočátku to-
muto návrhu nepřál, tvrdě, že lesní personál bude mít mnoho práce s pytláky, a tím jeho zřetel bude od lesů odvrácen. Když mu však bylo vysvětleno, že selské a obecní lesy obkličují panské, aneb probíhají panskými pozemky, že tím panskému personálu větší práce nevzroste, svolil konečně. Vymínil si však, že žádný úd obce v době šestiletého nájmu nemá právo myslivosti na zvěř, chytání ptactva na všech obecních i soukromých pozemcích bez rozdílu, jsou-li to lesy, rybníky, role, luka neb pastviny. Jinak že by se proti takovému zakročilo jako proti pytláku. Nájemného platilo panství:

- Slavětínu 2 zl. 30 kr.,
- Sobiňovu, Sopotům, Nové Vsi a Markvarticím činži od 1 sáhu měkkých suků palivového dříví v ceně 2 zl. konvenční mince 1 kr.,
- Hluboké činži od 2 sáhů měkkých suků palivového dříví v ceně 4 zl. 2 kr.,
- Bílku 40 kr. stříbra,
- Borové činži od 9 sáhů měkkých suků palivového dříví v ceně 18 zl. 9 kr., Persíkovu podobně za 2 sáhy,
- Malé Losenici činži za 4 sáhy měkkého štěpinového dříví v ceně 11 zl. 4 kr.,
- Vepřové činži za 4 sáhy měkkého štěpinového dříví v ceně 14 zl. 30 kr. a Velké Losenici za 6 sáhů téhož 22 zl.

Všechno toto dříví však za náhradu mzdy za kácení.

V účtech honebních není zmínky o odstřelu divoké zvěře, ač odjinud víme, že až do konce 17. století objevovali se vlci ve zdejší pohraniční krajině. Dne 13. listopadu 1699 vydáno bylo pastýřům při panských dvorech 25 liber prachu na střelbu v lesích, kterou měli plašit a zahánět vlky, kteří toho roku sežrali klášteru žďárskému 15 kusů dobytka.

V úzkém spojení s lesním hospodářstvím bylo na panství polensko přibyslavském **dobývání rašeliny a pálení vápna**. Rašelina, která používala se buď k prodeji, nebo k pálení v hutích a vysoké peci, dobývala se především v obvodu vesnice Radostína. Roku 1841 platilo se

¹ V dědičném nájmu.

na zdejší rašeliništi za vyrýpnutí 1000 kusů rašelinných cihel 22 kr. Do jednoho čtverečního sáhu mělo se jich v suchém stavu vměstnat 4000 kusů. Za postavení suchých cihel do pyramid platilo se od čtverečního sáhu 8 kr. Vyrýpnuté cihle museli dělníci práci tou zaměstnaní přenést na místo k sušení sami.

Dle vzájemné dohody mezi správou panství polenského a klášteřem žďárským, obnovené roku 1685 smělo panství brát náhradou za železnou rudu od kláštera vápenec, který z klášterních pozemků robotnými potahy odvážel se k vápenným pecím u Račina a Velké Losenice. Vápencové žíly pronikají na pomezí prahorní nerosty a na některých místech objevují se i na povrchu. Vápno dobývalo se v najdeckém revíru na parcele č. 292 patřící k zámku Žďáru. Měřila 439 čtverečních sáhů. Vápenec se dobýval pod zemí a vynášel se v kbelících na povrch. V případě dešťů byly žďárské vápencové lomy zatopeny a musely se s velkým nákladem odvodňovat. Roku 1692 po dva týdny 2 robotníci vylévali vodu z lomu, aby se mohl vápenec lámat. Musela se stavět odvodňovací štola. Vápenec žďárský byl dále velice tvrdý, musel se ponechat v žáru až 10 dní, což vyžadovalo velice mnoho dříví. Vzhledem k tomu, a aby se ušetřilo robotních povozů, dal roku 1770 hejtmán Cikán rozhlásit mezi poddané, kdo najde na svém území vápenec, že mu vyplatí 24 dukátů. Hledání zúčastnil se sám hejtmán. S jedním kameníkem našli u Sázavy kámen, který při pálení se rozpadl a jevil vlastnosti vápence. Černý kámen vápencový lámal se u Sázavy již v 17. století, pak se ale na něj zapomnělo. Měl se dobře hodit ke stavbě mlýnů, poněvadž prý ve vodě ztverdne. Nesnesl tolik žáru jako žďárský, čímž se ušetřilo dříví. Vápno z něho nebylo tak bílé jako ze žďárského vápence, ke stavbě prý se však dobře hodilo.

Roku 1832 vypálilo se v nové vápence u Velké Losenice: v měsíci květnu v jednom žáru 294 mír vápna, v červnu 304 mír, v červenci 304 ½ mír, v srpnu 308 ½ mír a 314 mír, v září 313 mír vápna. V račínském vápeníci: v květnu v jedné peci 210 mír vápna, v červnu 213 ½ a 216 ½ mír, v červenci 217 ½ a 222 ½ mír a v říjnu 227 ½ mír vápna. Úhrnem se v obou pecích za rok vypálilo 3145 ½ míry vápna. Prodejní cena činila 1 zl. 8 kr. za míru. Vytěžilo se tedy 3564 zl. 54 kr. Za 30 mír zbylého dřevěného popele po 15 kr. počítalo se 7 zl. 30 kr. Vápenky tedy vynesly za rok užitek 3572 zl. 24 kr.

Skalníkům a vápeníkům za nalámání a pálení 1 míry vápna platilo se 15 kr., za 3145 ½ míry tedy 786 zl. 22 ½ kr. Dříví ku pálení spotřebovalo se 304 ¼ mír sáhu měkkého a 3 ½ sáhu pařezového (při jedné peci bylo třeba 20–30 sáhů měkkého dříví). Sáh měkkého dříví čítal se po 3 zl. 12 kr., pařezového po 1 zl. 30 kr., tedy celkem 979 zl. 11 kr. Ro-

botních povozů spotřebovalo se na 1146 $\frac{1}{2}$ dne po 30 kr., celkem tedy 573 zl. 15 kr. Činže z míst na dříví, kámen a pec, které obnášely asi 10 mír lesního pozemku po 2 zl., činily tedy 20 zl. Vápenice cenily se na 275 zl. 5 kr. V osmi letech se úplně opotřebily. Činil tudíž roční amortizační poplatek 34 zl. 24 kr. Opravy, dovoz cihel, cihly samy a prkna stály ročně 12 zl. 54 kr. Pumpa v lomech stála 50 zl. V šesti letech se musela obnovit. Roční výdaj na ni obnášel tedy 8 zl. 20 kr. Úroky z provozovacího kapitálu 325 zl. 5 kr. na 5% úrok daly 16 zl. 15 $\frac{1}{4}$ kr. Veškeré vydání spojené s provozem činilo tedy 2430 zl. 41 $\frac{3}{4}$ kr. Čistý výnos obnášel pak 1141 zl. 42 $\frac{1}{4}$ kr. Panství žďárskému náležel z něho sedmý díl za přenechání vápence (163 zl. 6 kr.).

Roku 1841 byly činěny pokusy pálit vápno rašelinou. Bylo nalámáno 1 $\frac{7}{8}$ kubických sáhů vápence, z nichž se dobylo 178 mír vápna. Výdaje byly: přívoz kamene z lomu trval 35 dní tažní roboty po 15 kr., tedy 8 zl. 10 kr. Dovoz hlíny 2 dny tažné roboty (28 kr.), za 16 kubických sáhů rašeliny po 3 zl. 12 kr. dalo se 51 zl. 36 kr., dovozní rašeliny radostínskými obyvateli po 1 zl. stálo 16 zl., $\frac{1}{4}$ sáhů měkkého dříví po 2 zl. 20 kr. vyšlo na 35 kr., za nalámání a pálení kamene po 6 kr. celkem 17 zl. 48 kr. a nádeníkům se dalo 6 zl. 4 kr. Výroba tedy stála 100 zl. 41 kr.

Utržilo se za 178 mír vápna po 34 kr., tedy 100 zl. 52 kr. a za 2 míry popele 12 kr. Činil tudíž čistý výtěžek pouhých 23 kr. Pálení trvalo 5 $\frac{1}{2}$ dne. Vina za malý výtěžek sváděla se, že nová pec vyžaduje vždy o mnohem více paliva a že dělníci byli zaujati proti novému způsobu pálení. Vyjádřili se u přítomnosti úředníků: „Kdo tohle začal, ten ne aby byl oběšený na provaze, ale za žebro.“

V červenci 1844 bylo na zkoušku páleno vápno ve vápence velkosenické. Ze 4 $\frac{5}{16}$ kubických sáhů vápence získalo se při 31 sázích měkkého dříví 356 $\frac{2}{4}$ míry vápna. Knížete zkouška uspokojila a doufal, že příště ze 4 $\frac{10}{16}$ kubických sáhů vápence získá se 360 mír vápna při 30 sázích dříví.

Na jaře 1862 byl na rozkaz centrálního ředitelství znovu učiněn pokus s vytápěním vápenek rašelinou. Podnětem k tomu byly veliké zásoby tohoto paliva na radostínském a doubravnickém rašeliníšti. Bylo nařízeno vápenice upravit na topení rašelinou, když pak na jaře vyschnou a budou vyhřátý, aby se učinil nový pokus, neb ředitelství bylo přesvědčeno, že se roku 1841 od topení rašelinou upustilo toliko z pohodlí, že byly na blízku vápenných pecí zásoby dříví uloženy. Výsledek pokusu byl následující: při topení dřívím spotřebovalo se v račinské vápence na výrobu 156 mír vápna ze 2 kubických sáhů vápence nejvýše 14 sáhů polen. Dle jejich prodejní ceny po 5 zl. 42 kr.

obnášel výdaj 75 zl. 88 kr. Za dovoz 1 sáhu dříví platilo se 42 kr., tedy za 14 sáhů celkem 5 zl. 88 kr. Obnášely tedy výdaje za palivo při jednom pálení 81 zl. 76 kr. Naproti tomu při topení rašelinou bylo potřeba nejméně 14 kubických sáhů rašeliny, aby se dosáhlo takového žáru jako ze 14 sáhů dříví. Jeden kubický sáh rašeliny stál 5 zl. 50 kr., tedy celkem 77 zl. Za přivezení 1 tunky (bečky) rašeliny muselo se platit 4 kr., při čemž 1 kubický sáh rašeliny obsahuje 54 tunek, za 14 sáhů rašeliny tedy celkem 30 zl. 24 kr. K podpálení rašeliny postačilo sotva ½ sáhů štěpin za 2 zl. 71 kr., s dovozem o 21 kr. dražší. Veškerý náklad při pálení vápna rašelinou činil 110 zl. 16 kr., tedy o 28 zl. 40 kr. dražší než dřívím.

Panství dokázalo využít i v lesích porůznu na povrchu ležící žulové balvany, jichž se nejvíce nalézalo v lesním oddílu zvaném Stanice. Roku 1835 bylo dovoleno používat těchto balvanů k svým pracím na jedeckém kameníku Tomáši Svobodovi za roční poplatek 8 zl.

Lesy v blízkém okolí Polné na mapovém listu prvního vojenského mapování, kolem r. 1766

Inventáře polensko-přibyslavského panství z let 1603 a 1622

V letech 1597–1622 vlastnil polensko-přibyslavské panství protestantský rod Zejdlců ze Šenfeldu. Nejvýraznější člen rodiny Hertvík Zejdlc, pocházející ze Zvoleněvsí na Slánsku, dosáhnul během svého života nebyvalého společenského a majetkového vzestupu. Právě on získal od Jáchyma Oldřicha z Hradce za 119.000 kop míšeňských grošů Polnou,¹ přesunul na zdejší zámek hlavní rodové sídlo a nechal vybudovat i rodinnou hrobku v děkanském kostele Matky Boží. Po Hertvíkovi sídlili na zámcích v Polné a Přibyslavi jeho synové Jan, Jindřich a Rudolf. Posledně jmenovanému byl veškerý majetek fakticky zkonfiskován pro účast ve stavovském odboji koncem roku 1622. Skutečného záboru majetku se nicméně Rudolf Zejdlc nedožil, neboť zemřel už 28. září 1622 za nevyjasněných okolností jako poslední mužský člen polenské větve rodu.²

Úmrtí prvního a posledního držitele Polné z rodu Zejdlců je spojeno s inventarizací jejich rozsáhlého majetku. Hertvík Zejdlc zemřel 20. ledna 1603 v Praze na vrcholu moci jako rada dvorské komory, podkomoří věnných měst a hejtman německých lén. Už 1. února 1603, tedy ještě před Hertvíkovým pohřbem, byli do Polné vysláni úředníci úřadu zemských desk, aby sepsali movité jmění zůstavitele. Komorníci Severin Fišer a Václav Straka pod vedením ingrosátora Jana Bunsona z Bunsonu v doprovodu Hertvíkova nejstaršího žijícího syna Jana prohlíželi zámky v Polné, Přibyslavi, Chocni a Zvoleněvsí, tvrz ve Studenci na Chotěbořsku, dvorec v Horoměřicích u Prahy a jednotlivé hospodářské provozy nalézající se na Zejdlcových statcích. Výsledkem prohlídky byl inventář, dokončený 18. února 1603. Elaborát podlouhlého formátu o 16 listech je uložen v Národním archivu v Praze.³

Druhý inventář byl zhotoven za ještě smutnějších okolností. Polenské panství po smrti posledního majitele Rudolfa Zejdlice ze Šenfeldu držel Jaroslav Bořita z Martinic, který je měl přislíbeno na úhradu svých pohledávek za císařskou pokladnou. Na pokyn místodržitele Karla z Liechtensteina z 11. listopadu 1622 však přesto bylo dominium určeno k prodeji mocnému Františku kardinálovi z Dietrichsteina a Bořita dostal nařízeno, aby panství předal dietrichsteinovým zmoc-

¹ Státní oblastní archiv Třeboň, Rodinný archiv pánů z Hradce, Jindřichův Hradec, kart. 54, i. č. 432, sig. III A 3.

² Národní archiv, Stará manipulace, kart. 470, sig. C 215, S 11.

³ Národní archiv, Fideikomisní spisy, kart. 85, sig. 7 E 49.

něncům.⁴ Při této příležitosti byl zhotoven 23. listopadu 1622 inventář o 18 listech, který pořídili komisaři vyslaní místodržitelem Pavel Jindřich z Frankštejna, Leonhart Schwarzport a Jan Gesler Bobinský za účasti přebírajícího dietrichsteinského úředníka Šimona Kratzera ze Šensperku, správce žďárského panství Matouše Augustina z Rozenpachu a Zachariáše Vejdy z Bezděkova, předávajícího úředníka dosavadního dočasného držitele polenského panství Jaroslava Bořity z Martinic. Inventář byl omezen pouze na popis interiéru zámku v Polné a hospodářských dvorů na polenském panství a je uložen v Moravském zemském archivu v Brně.⁵

Oba inventáře představují doposud nejstarší známé soupisy mobiliáře přinejmenším zámků v Polné, Přibyslavi a tvrze ve Studenci. Z toho důvodu autor uveřejňuje pokus o jejich edici s využitím transkripční metody, se zachováním fonetických a morfologických specifik dobového jazyka (tučné písmo a podtržení textu vyznačil autor z důvodu přehlednosti):

1) Inventář pořízený 1. až 18. února 1603 po smrti Hertvíka Zejdlice z Šenfeldu:

Popis polenskej *1604 ve středu po Hromnicích⁶*

Léta Páně 1603 v sobotu den svatě Brigidy⁷ s povolením páně úředníkův pražských menších desk zemských dán jest Václav Straka a Severin Fišer komorníci při deskách zemských na popis svrškův a nábytkův a klenotův hotových peněz i jinejch všelijakejch věcí v statku zvoleňovským a polenským po někdy Hertvíkovi Zeydlicovi z Šenfeldu na Zvoleňovsi, Chocni a Polný, Jeho milosti císařský radě koruny české německých lehen hejtmantu a Její milosti Císařový jakožto Králový český měst podkomořímu pozůstalých Janovi Zeydlicovi z Šenfeldu, synu a dědici po témž někdy Hertvíkovi Zeydlicovi z Šenfeldu zůstalýmu a již léta majícímu i na místě Jindřicha, Rudolfa bratří jeho nedílných a let nemajících Zejdlicův z Šenfeldu též synův a dědicův po témž Hertvíkovi Zeydlicovi pozůstalých.

Na zámku polenským našly se tyto níže poznamenané věci

V prvním placu po pravé ruce v pokoji kde ouřednice bejvá

stůl prostěj 1, stoličky prostý 3

Na altánu v světnici v níž majestát jest

⁴ Národní archiv, Stará manipulace, kart. 470, sig. C 215, S 11.

⁵ Moravský zemský archiv v Brně, Rodinný archiv Ditrichštejnů Mikulov, kart. 308, sig. 300/a, i. č. 1082.

⁶ 4. února, jedná se o pozdější přípisek jinou rukou na předním listu inventáře.

⁷ 1. února.

stolice aksamitový vobitý 4, stolic koží vobitejch 6, stolic pro jednu osobu prostejch 9, tabule zelená nohy mající způsob panen dřevěná 1, tabule prostý bílý 4, figury na plátně malovaný 3

Za majestátem v malý zelený světnici

stolice dřevěná majíce nohy na způsob gryfa pozlacený a postříbřený 1, tabulka zelená 1, stolice prostá bílá 1, lože pod nebesy zelený 3, šatů ložních svrchní peřiny 2, peřiny spodní 2, podušek vše nepovlečených 5, figur na stěně visících 5

Za zeleným pokojem v světnici

lože malovaný pod nebesy 1, šatů ložních peřina spodní 1, svrchní peřina 1, podušky 3 vše nepovlečený, tabulky prostý bílý 2, tabulka zelená 1, figura všeho panství polenského malovaná na stěně visící 1

V sklepě do kteréhož se chodí šnekem dolův z téhož pokoje

čalounů kusů velkejch 5, tureckej koberec bílej 1, tureckej koberec červeney 1, v zelený truhlici špulerů⁸ 8, koberec na tabuli dlouhou 1, koberců menších kusy 3, modrací⁹ černá tupltykytová zelenejm plátnem pokrytá 1, modrací tafatová strakatá 1, kůže na stůl místo koberce 1, futýrko pod bryškový 1,¹⁰ šlafpelc¹¹ kanafasový červený králíky pošitej 1, nádobí cejnovýho: umyvadel s měděnicemi 12 párů, svícnu o jedný cívce cejnových 15, slánek 6, nočních hrníčků 7, mís velkejch 14 tuznů,¹² mís menších 3 tuzny, misek na omáčky 2 tuzny, šalů miskovejch 3 tuzny, šalů vyšších 2 tuzny, širokejch poloupintních konvic 8, talířův cejnovejch 9 tuznů, stolic aksamitem černejm vobitejch 6, stolice sukem vobitý 2, stolice černou koží vobitá 1, šatů pernejch peřin všelijakejch, peřin svrchních povlečenejch 17, nepovlečenejch svrchních peřin 15, polštářů povlečenejch 28, podušek nepovlečenejch 19

Vycházejíc šnekem v zeleným klenutým pokoji

tabulky zelený malý 2, stoliček pro jednu osobu 7, stolice žlutá koží vobitá 1

V komoře za týmž pokojem

lože zelený 3, lože žlutý 2

V světnici dlouhý

lože zelený 1, lože žlutý 2, tabulka zelená 1, tabulka prostá bílá 1, stolice prostá bílá dlouhá 1

V nárožní světnici při novejch pokojích

stůl prostej bílej 1, stoličky malý 2

V komoře za touž světnicí

lože pod nebesy bílý 1, lože malovaný pod nebesy 1, soukenných červených

⁸ Patrně tkalcovské vřetenko nebo kolovrátek.

⁹ Matrace.

¹⁰ Snad podbřiškový (podbřiškový) – tj. potažené spodní kožkou, méně hodnotnou kůží.

¹¹ Župan.

¹² Tuctů.

kalyot na pacholků třimecítma,¹³ sukní též červených na dvamecítma¹⁴ pacholků, ručnic dlouhých 8, zbrojí s voboječky a šurmhauby,¹⁵ rukavicemi, plechovicemi na šest pacholků, šorce¹⁶ pancířový 3, za rukávy pancířový 3, burdíře 3,¹⁷ toulců velkých i malejších 16

Na mázhauze před světnicí

tabulí dlouhých 7, stoly bílý prostý 2, svícen o jedné cívice mosaznej na stěně 1

V komoře do nových pokojů jdouc

lože zelený s nebesy 2

V pokoji

tabulky zelený 2

V pokoji malovaným

tabulky zelený 2, lože zelený 1, stolice koží vobitá černá 1, stolice žlutým sukнем vobitá 1, figura na stěně visící 1

V komoře za touž světnicí

lože zelený s nebesy 2, peřiny svrchní 2, peřiny spodní 2, podušky 2, vše nepovlečený, polštáře povlečený 2, stolička prostá bílá 1

V čelední světnici

stoly prostý 3, tabule prostá bílá 1, ručnic prostých 6

V kanceláři

stoly prostý 2, stoličky pro jednu osobu 4

V pokoji kde ouředník

stůl prostej 1, stoličky pro jednu osobu prostý 2

Sklep když se vchází do druhého placu slove do hrádku po pravé straně, v němž sirotčí věci skládány bejvají s pečetěmi předně od Jeho M. pana Jana Zeydlíce z Šenfeldu a potomně od ouřadu Města Polný

v sklípku vedle téhož zapečetěného sklepu

zelí nasekaného sudy 3

V sklípku kde se ovoce chová

sejru 6

V sklípku vedle kuchyně

šatů ložních čeledních kusů 12, lože prostý bez nebes 4, lože prostý pod nebesy 1, prostěradlo 1

V kuchyni nádobí kuchyňského

kotlíků měděných větších 11, kotlíků menších 7, rendlík mosaznej 1, hrnec měděnej o jednom uchu 1, drsláček¹⁸ měděnej 1, rošty železný 4, pánvička

¹³ Kalyoty – kalhoty, třimecítma – 23.

¹⁴ 22.

¹⁵ Plátová přilba.

¹⁶ Část zbroje kryjící slabiny.

¹⁷ Burděř – bodná zbraň, končíř apod.

¹⁸ Cedník.

plechová 1, šufánky plechový 3,¹⁹ cejnovýho nádobí: mísa velká 1, mís menších 20, svícňů o jedny cívce též cejnových 6, talířů 20

V prostředních pokojích

V světnici po levé ruce jdouc na schody

stoly velký 3, tabulka malá 1, stolice červenou koží vobitá 1, stolice dlouhá prostá bílá 1, stolice malý prostý bílý 4

V komoře

lože pod nebesy prostý 3

V kapliče

svícny cejnový o jedny cívce 2, Boží umučení stříbrný 1

V pokoji panským

špalířů na stěnách 3 kusy, tabule nevelká zeleným sukнем přikrytá 1, lože zelený 2, stoličky prostý 3, stolice žlutou koží vobitá 1, židlička bílá prostá v ní všelijaká psaní s pečetěma 1, figury nade dveřma 2

V vejestupku za panským pokojem

tabule prostá bílá 1, truhlička žlutá 1, figury nade dveřma 2, kniha historická německá 1

V pokoji za panským pokojem

tabulka malá prostá 1

V komoře

lůžka s nebesy zelená 2, figury na stěně 2, v almaře pouzdro nožů s mosaznými střenky 1

Fraucimorský komoře

lože pod nebesy prostý bílý 2, lože prostý bez nebes 1, stolice černou koží vobitá 1, šatů ložních nepovlečených, peřiny svrchní 4, peřin spodních 6, polštářů 5, podušek 7, modrací prostá bílá 1, povlečených polštářů 6

V pokoji pániným

stolice kůží vobitý žlutý 3, tabulky prostý bílý 2, almara prostá bílá 1, stoličky prostý 2

V fraucimorě

stoly velký 3, stoleček malej 1, stoličky pro jednu osobu 3, rohů voblejch jeleních 3 páry, rohů kamzíkovéjch 2 páry

V komoře za fraucimorem

lože pod nebesy bílý prostý 4, lože prostý bez nebes 1, figura na stěně 1

V komoře kde čeládka lihá

lože prosté bez nebes 4, šaty ložními ustlaný vedle obyčeje kterýchžto přehazovati aneb inventovati zbraňovali

V světnici za fraucimorem

šatů ložních peřiny svrchní nepovlečený 3, peřiny spodní nepovlečený 3, polštáře 3, podušky vše nepovlečený 2

V hořejších pokojích

Za palácem v světničce

stůl okrouhlej bílej 1, kůže místo koberce přes stůl 1, lože zelený s nebesy 1

¹⁹ Naběračky.

Na paláce velikým

svícny mosazný o dvanácti cívkách v stropu visící 2, tabule bílý prostý 3, stůl vokrouhlej 1, stolic dlouhejch prostejch 19, stolic pro jednu osobu 15, svícnu na stěnách o jedny cívce 5, šentyše²⁰ zelený 2, figury na dřevě malovaný 4

V římský světnici

tabulky prostý bílý 2, lože malovaný pod nebesy s pozlacenejmi puklami²¹ 1, stolice kůží vobitá 1, figur triumfů na plátně malovanejch 5

V komorách dvou za touž světnicí

lože žlutý s nebesy 2, lože zelený s nebesy 1, tabule nevelká bílá prostá 1

V světnici proti palácu

stůl prostej bílej 1, svícen mosaznej na řetěze u stropu visící o dvanácti cívkách 1, svícny mosazný o jedny cívce na stěně 3, figury na dřevě malovaný 2

V komoře za touž světnicí

lože pod nebesy malovaný s pozlacenejmi sloupky 1, lože též malovaný s nebesy s postříbřenejmi sloupky 1, figury na plátně malovaný 4, figura na dřevě malovaná 1, tabule prostá bílá 1

V komoře slove Bočkové

lože zelený pod nebesy 2, lože bílý prostý 1

V světnici za šnekem

tabulky bílý prostý 2, stolice kůží vobitý 2

V komoře

lože zelený pod nebesy 2

Ve sklepe pod zemí

vína červenýho starýho 1 sud, vína bílýho moravskýho 2 sudy, vína bílýho českýho 2 sudy, rejnskýho vína půl sudu, vománkovýho vína dvě vědra, hřebíčkovýho vína dvě vědra

K důchodu

Vedle cedule týhodní obyčejné každýho týhodne kteréž se odvozují po numerách patnácti numery cedule důchodní našlo se na hotově a dluzích 1759 kop 19 gr. 2 den. českých.

V pivovare

pánev měděná zadělaná 1, kádě velký 2, kádě menší 2, kadeček malejch 10, kadečka větší 1

Ve spilce

kadečka spílací 1, sudů věrtelních 157, chmele 20 korců, strych krmice, pšenice na sladovnách dělaný i nedělaný sumou 370 korců 1 věrtel

Vedle cedule týhodní obyčejně zůstává restu i s markou k patnácti cedulí přináležitou: 296 kop 29 gr. 5 den. vše českých

V maštali

valach slove Posíláček 1

²⁰ Šenktyš, tj. stolek na nalévání nápojů.

²¹ Vypouklá ozdoba.

Ve dvoře polenským našly se tyto níže poznamenané věci:

v ratejně stůl prostej 1, hrnce v kamnách měděný 2, kotel s dřejfusem 1

V maštali

klisen dělnejch 5, hřebice roční 2, hřebice tříletá 1, hřebec letošní 1, chomoutů z slámy 5, dobytka hovězího: krav dojných 18, více krav dojných i o kterých se zprávy jistá činila, že jsou paní Estery Rájecký, že jest jí je nebožtík pán kolikrát poroučel na Perlštejn odehnati, ročních volčat 3, roční jalovičky 4, jaloviček tříletých 5, vůl 1, bejk 1, vestavenejch letošních jalovic 2, telat při kravách 7, volí tažný 2, sviní 33, vepřů na krmice 7, sejrů 26, husy 6, husáky 2, indiánskejch slepic 6,²² indiánskej kohout²³ 1, kačer 1, kačky 2, slepic 6, kohoutky 2, vozy k dílu 5, pluhy 2

rádla 2, brány 6, pila obouruční 1, sekery hlavatý 2, klín železnej 1, vidlí hnojní 3, vidlí senný 1, kopáč 1, řetězy k vozu 2, ovčího dobytka: bahnic 327, beranův 15, zubrův 78, jarlinků²⁴ i jehničků 56, skopečků 78, mladejch jehňat 19, vobilí v slamách: žita starýho 4 kopy a 21 mandel

žita novýho 8 kop 58 mandel, pšenice 71 mandel, ječmene 30 mandel a 7 snopů, ovsa 5 kop 46 mandelův

Ve dvoře Proseči

v ratejně stůl prostej 1, v kamnách hrnec měděnej 1, kotel k zadělání 1

V maštali

klisen dělnejch 5, kůň 1, hřebečka roční 1, hřebičky dvouletý 2, krav dojných 28, telat ročních 10, telat dvouletejch 7, bejk 1, tele vestavený 1, telat při kravách 6, sviní 44, mlíčnýho sýrův 17, husy 6, husák 1, kapounů 31, pávice 1, páv 1, slepic prostejch 60, kohouti 4, vozy k dílu 4, pluhy s radlicemi a krojidly 2, brány s železnými hřeby 6, kládní sekera 1, klín 1, pila obouruční 1, vidlí senný železný 2, vidlí hnojní železný 2, motyka 1

V ovčíně dobytka

bahnic 446, beranův 13, zubrův 5, jehňat 250, vobilí v slamách: žita starýho 7 kop 5 mandelův, žita novýho 4 kopy 5 mandelův, pšenice 55 mandelův, ovsa 4 kopy 8 mandelův

Ve dvoře v Horkách

v ratejně stůl 1, hrnec v kamnech měděnej 1, hrnec velkéj měděnej o dvou uších s plechovu pokličkou 1, klisen dělnejch 5, roční hřebeček 1, hřebec dvouletej 1, hřebičky ne zouplna roční 2

kraj dojných 23, telat ročních 12, telat vestavenejch 6, bejk 1, telat u krav 3, volů tříletých 5, husy 8, husáky 2, kapounů 15, kohouti 4, kácat 6, kačer 1, pávi 4, kotel zadělanej 1, vozy vokovaný 4

vůz novej nevokovanej 1, pluhy s železnejmi hřeby s rádly krojidly 2, pluhy s rádly krojidly 2, brány s železnejmi hřeby 6, stolice slámy řezat 2, sekery

²² Krůty.

²³ Krocan.

²⁴ Jednoroční ovce.

kládní 2, pila obouruční 1, vovčího dobytka: bahnic 280, beranův 8, zubřů 70, jehňat 150, sýrův 20, obilí v slamách: žita starýho 4 kopy 34 mandele, žita novýho 15 mandel, pšenice 28 mandel, ječmene 38 mandel, ovsa 2 kopy 7 mandel

Ve tvrzi Studenci

V panský světnici

stůl prostej 1

V komoře panský

lože s nebesy prostý 2, lože malovaný s nebesy 1

Velký světnici

tabule prostá dlouhá 1, stoleček prostej 1

V ratejně

stůl prostej bílej 1, klisen dělnejch 6, hřebec roční 1, stolice slámy řezat 1, krav dojných 15, telat vstavenejch 6, jalovice dvouletý 3, roční voleček 1, telat u krav 3, bejk tříletý 1, volové tříletý 2, sviní 24, husy 6, husák 1, slepic 30, kohoutů 7, sejrů 6, másla hrnec 35 žejdlíků, vůz vokovanéj 1, vůz nevokovanéj novej 1, pluh s radlicí a krojidlem 1, rádlo 1, brány s železnými hřeby 2, vidlí železný 2, pila obouruční 1, vobilí v slamách: žita 65 mandelův, ovsa 2 kopy 29 mandelův, rychlíku 5 kop 7 mandelův, přednějšího ovsa 5 kop 3 mandele

Ve dvoře račinským

v ratejně stůl 1, volů krmných 7, vobilí v slamách: žita 2 kopy mandel, ovsa 1 kopa 24 mandel

suma v těch všech předpsaných pěti dvořích obilí sutého²⁵ na podlahách:

žita 584 korce 1 věrtel, pšenice 6 korců 2 větele, ječmene 156 korců 2 větrele, hrachu 21 korců 2 větele, ovsa 276 korců 1 věrtel

V borovským pivovaře

sladu pšeničnýho na sladovnách dělanýho i nedělanýho 447 korců, pánev měděná se všemi pivovarskými potřebami na dluzích za piva k témuž pivovaru 543 kop 20 gr. 5 den. vše českých.

V Příbyslavi na zámku tyto níže poznamenané věci se našly

Vcházejíc do zámku po pravé straně v čelední světnici

stůl prostej 1

V komoře na proti světnici

lože prostý bez nebes 4

V světnici jak auředník býval

stoly prostý 2

²⁵ Sypaného.

V světnici v mandle

stůl prostej bílej 1, před světnicí stůl prostej 1

V komoře na proti též světnici

lože prostý 2

V spižárně

stůl prostej 1

Velký světnici

stolů prostejch 5, stoliček pro jednu osobu 26, plátna čalouny starý 2 kusy

V starým fraucimoru

stoly prostý 2, v kanceláři lože prostý 2

V komoře

lože prostý pod nebesy 3, lože bez nebes 1

V děveččí komoře

lože s nebesy 3

V světnici fraucimorní

tabule prostá bílá 1, stůl prostej bílej 1

V pániný světnici

stoleček malej prostej 1

V pokoji panským

stoleček prostej malej 1

Za panskou světnicí v komoře

stoleček prostej 1

V komoře za panskou komorou

lože žlutý s nebesy 2

Vedle též komory v komoře

lože žlutý s nebesy 1, lože bílý prostý s nebesy 1

V světnici na proti těm komorám

stůl prostej bílej 1, plátna čalouny starý 4 kusy

Ve dvoře Přibyslavským**V ratejně**

stůl 1, měděnej hrnec v kamnách 1, díže 1

V druhý světnici

stůl 1, klisny dělný 4, hřebec 1, hřebice roční 1, chomouty 4, šle 2

V chlívích

krav dojnech 18, bejk 1, volí dvouletý 4, bejče 1, telat při kravách 8, volčat ročních 3, jalovice 4, vůz s žebřinami 1, hnojní vozy 2, pluhy s rádlý 2, brány s železnejmi hřeby 2, sekery 2, klín 1, řetězy k vozu 2, zámek k stodole 1, stolice slámy řezat 2, husy 8, husák 1, kačky 4, kačer 1, slepic 30, kohout 1

Ve dvoře Ronovském

krav dojnech 16, volčat tříletých 2, bejk čtyřletej 1, bejci dvouletý 2, roční jalovičky 4, volčat 2, sviní 8, telat při kravách 5, telat vostavenejch 3, volí tažný 2, loňských telat 6, slepic 8, kohout 1, vůz s řebřinami 1, pluhy železy

vokovaný 2, brány s železnými hřeby 2, sekera 1, klín 1, pila obouruční 1, stolice slámy řezání 3, řetěz k vozu 1

V ovčíně

bahnic 409, beranův 9

Ve dvoře Kosařovským

v ratejně stůl 1, krávy dojný 4, husy 4, slepic 20, prasat 2, svině starý 2

Obilí v zrně na sejkách napřed psaných třech dvorích

žita 52 korců 1 větel, pšenice 6 korců, ječmene 18 korců 3 větele, hrachu 8 korců 2 větele, ovsa 42 korců 2 větele

Obilí v slámách v týchž dvorích

žita 46 kop mandel a 44 mandel, ovsa 8 kop 26 mandel

Na tvrzi Zvoleňovsi našly se tyto níže poznamenané věci

V světnici dole slove paní Mářiný

lůžko zelený 1, lůžko prostý bez nebes 1, lůžko žlutý s nebesy 1

V pokoji kde ouředník bývá

stoly prostý 3, stoličky pro jednu osobu 2

V kuchyni vedle téhož pokoje

kotlíky měděný 3, rošty železný 2, rožny 3, nádobí cejnového: mís velkejch i malejch 12, talířův cejnovějch 19, umyvadlo s měděnicí též cejnový 1

V světnici po schodech jdouc slove fraucimoru

stoly bílý prostý 2, stoleček menší 1

Za fraucimorem v komoře

lůžka žlutý s nebesy 2, lůžko zelený s nebesy 1, lůžka prostý bílý 2

Za fraucimorem ve sklepe

stolice černá aksamitová vobitá 1, stůl prostej bílej 1, tabule prostá bílá 1, truhly v též komoře: zelená truhla velká na nohách 1, truhla menší vykládaná též na nohách 1, truhla malá bez noh též 1, stoleček s šupladem²⁶ 1
zprávu činila Anna Šafářka, že by věci pániný²⁷ v těch truhlách a v tom stolečku bejti měly

V panským pokoji

lůžko bílý s nebesy 1, tabulka zelená 1, kalamář vokrouhlej 1, posýpadlo mosazný 1, figur malých illuminovaných na stěně v rámečkách 5, stolice černou koží vobitá 1, stolice pro jednu osobu 1

V komoře za panským pokojem

kontrfektové Jeho milosti pana Zejdlice 2, kontrfekt její Milosti paní 1, kontrfekt člověka mladýho 1, stoličky pro jednu osobu 2

V světnici velký

stoly prostý 4, stoliček pro jednu osobu 6, stolice dlouhá 1

²⁶ Zásuvka, z něm. Schublade.

²⁷ Tj. patrně vdovy po Hertvíku Zejdlicovi Markéty Zejdlicové rozené z Hustiřan.

V hořejší světnici

stůl prostej 1, tabulka prostá 1, plátna čalouny starý kusy 4

V komoře

lůžko pod nebesy bílý 1

Nahoře v starým fraucimoru

stůl prostej bílej, lože pod nebesy bílý 1

V komoře za světnicí

lože zelený pod nebesy 4, lože prostý bez nebes 1

V malým starým pokoji panským

stůl prostej bílej 1

V světnici v novým stavení

stoly prostý 2, stolic dlouhejch 5, lože zelený s nebesy 1

V komoře za světnicí

lože zelený s nebesy 2, lože prostý bílý 1, šatů pernejch nepovlečenejch: peřiny svrchní 3, peřiny spodní 3, polštáře 2, prostěradlo 1

V světnici nad kuchyní

lože bílý s nebesy 1, stůl prostej 1, almara malovaná 1, v týž světnici peří z peřin vysutého sud velkej plnej 1 a po zemi plno na hromádách peří vysutého se nalezlo

Nahoře v malý světnici

stůl prostej bílej 1, lože s nebesy 1

V pivovaře

pánev měděná zadělaná 1, kádí velkejch 8, spílací kadečky 3

Na sladovně

sladu 13 korců, v spilce sudů piva 6, chmele v sausku²⁸ kterej se jest měřiti nemohl, pro příčiny [prázdné místo] tři čtvrti sausku se ho našlo, koly železný chmelnic děláni 2

Vedle cedule týhodní jakž se obyčejně každého týhodne činí a odvozují v osmnácti cedulí našlo se restu na hotově a dluzích 661 kop 37 gr. 1 den. vše míšeňskejch.

V Zvoleňovským dvoře

krav dojnech 27, jalovice březí 3, telat vstavenejch 6, bejk 1, sviní 25, koňskýho dobytka: koní dělnejch 15, kůň nemocnej 1, nádobí jak k dílům náleží na všech šestnáct koní 1, vozy vokovaný 4, kola k vozu též vokovaný 3, řetězy klaničniky 4, velký řetězy 4, pluhy železy vokovaný jak náleží k vorání 6, brány s železnejmi hřeby 5, rejče 2, motyka 1, lopaty železný 2, sekera kládní 1, pila obouruční 1

Ve dvoře Pod Leiským

v ratejně stůl 1, v maštali koně 4, nádobí jak náleží k dílům na čtyři koně 1, vozy k dílu vokovaný 2, pluhy též vokovaný 2, brány 6, vidlí železný 2, po-

²⁸ Sousek, susek – truhla, např. na obilí, též spížírna nebo přepážka na sýpce.

davačky 4, sekera ruční 1, hovězího dobytka: krav dojných 7, jalovice 3, bejk 1, svini 12, husy 6, husák 1, indiánských slepic 12, slepic prostých 44

Ve dvoře Blevským

v ratejně stůl 1, hrnec v kamnách 1, krávy dojný 2, tele při krávě 1, jalovička roční 1, jalovička letošní 1, roční volové 4, dvouletý volové 4

obilí v před psaných třech dvořích na sejkách:

žita 3 větele, hrachu 4 korce 2 větele 2 čtvrtě, ovsu 1 kopa korců 18 korců 2 větele

obilí v slamách:

pšenice 2 kopy 9 mandel, žita 7 mandel, ovsu 6 kop 49 mandel

solí zůstává 9 větel 2 čtvrtě

Ve dvoře Horoměřicích

v ratejně stoly prostý 2, hrnec v kamnách 1, v maštálích: klisen dělnejch 12, nádobi jak náleží k dílu na všech dvanácte koní, krav dojných 10, voli dvouletý 2, bejk dvouletý 1, jalovice dvouletá 1, roční jalovice 3, volek roční 1, bejček roční 1, bejček vystavený 1, jalovička vystavená 1, svině starý 4, ročních prasat 15, husák 1, hus 1, kácat 4, krůta indiánská 1, pávice 2, páv 1, slepic prostých 20, kohouti 3, vozy vokovaný k dílu 3, pluhy též vokovaný 3, bran s železnými hřeby 9, řetěz Zavírka slove 1

V světnici nahore panský

jelení růžky malý 2, stoly prostý 2, v komoře lože s nebesy 2, lože bez nebes 2, lůžko malý bez nebes 1, obilí v zrně: žita 7 korců 2 větele, pšenice 1 větel, ječmene 24 korců, hrachu 10 korců, ovsu 10 větelů, obilí v slamách, žita 15 kop 12 mandel, pšenice 6 kop 1 mandel, ječmene 54 mandel, ovsu 2 kopy 19 mandel,

Ovčího dobytka na Zvoleňovsi a v Horoměřicích

bahnic 9 kop 48, beranův 35, zubřův starejch 1 kopa a 3 zubři, jarlinků²⁹ který se budou počítati za zubáky³⁰ 2 kopy 45, jehňat který se budou počítati za jarlinky 4 kopy 18, jehňat mladejch 5 kop

Vykonáno toto popisování v přítomnosti urozeného p. pana Jana Zejdlice z Šenfeldu a pana Jana Bunsona z Bunsonu ingrosátora větších desk zemských. Skrze Severyna Fišera a Václava Straku komorníky při deskách zemských v outerý po neděli Invocavit.³¹

(pokračování)

²⁹ Jednoleté ovce.

³⁰ Dvouleté ovce.

³¹ 18. února 1603.